

شاخه‌های چهارگانه دانش سیاسی مسلمانان

خبرگزاری مهر- گروه دین و اندیشه: دین را می‌توان به مجموعه به هم پیوسته‌ای از باورها و اندیشه‌های برگرفته از وحی الهی در رابطه با جهان، انسان، جامعه و جهان پس از مرگ تعریف کرد که هدف آن، هدایت انسان به سوی روش بهتر زیستن و کاملتر شدن است.

خبرگزاری مهر- گروه دین و اندیشه: دین را می‌توان به مجموعه به هم پیوسته‌ای از باورها و اندیشه‌های برگرفته از وحی الهی در رابطه با جهان، انسان، جامعه و جهان پس از مرگ تعریف کرد که هدف آن، هدایت انسان به سوی روش بهتر زیستن و کاملتر شدن است.

این تعریف منطبق با تفسیری است که در برخی از روایات و کتابهای کلامی در مورد ایمان آمده است: "اعتقاد بالجنان عمل بالارکان و اقرار باللسان" که تعاریف جامعه شناسانه از دین که برخی جامعه شناسان ارائه داده‌اند نیز می‌تواند در راستای این تعریف جامع باشد.

صرف نظر از تلازم مفهومی دو مقوله دین و سیاست، اصولاً توجه به سه بخش اصولی تعالی اسلام: ایدئولوژی، شریعت و اخلاق، خود مبین این رابطه عمیق، اصولی و جدایی ناپذیر میان آن دو است و با توجه به محتوا و مسائل ماهوی دین و سیاست، جایی برای تردید باقی نمی‌ماند که در اسلام رابطه دین و سیاست یک رابطه منطقی و ماهوی است و این دو، لازم و ملزوم یکدیگرند و جدایی ناپذیر، و به عبارت دیگر این رابطه به عنوان یک اصل و یک مبنای کلی و زیربنایی در تفکر اسلامی غیر قابل انکار است.

صورت مسئله و ماهیت این رابطه منطقی را می‌توان به صورتها و شیوه‌های مختلف طرح کرد:

در عرصه سیاست و قلمرو دین مشترکاتی وجود دارد که این دو را در هدف و یک سلسله مسائل مهم زندگی اجتماعی، به هم مربوط می‌سازد. ولی در عین حال، هرکدام از آن دو، ممیزات و ویژگیهای اختصاصی خود را دارند و به همین دلیل در شرایط خاص ناگزیر از یکدیگر جدا می‌شوند. مثلاً در شرایط فساد دولت و اقتدار سیاسی حاکم که راه هر نوع اصلاح و دگرگونی بسته می‌شود، دین راه انزوا پیش می‌گیرد و پیروانش را به کناره‌گیری از ورطه سیاست فرا می‌خواند، چنانکه سیاست و سیاستمداران نیز در شرایط استبداد دینی و فساد اقتدار دینداران، ممکن است که دین را از صحنه خارج کنند، گرچه خود دیندار هم باشند.

به همین دلیل جمعی در بررسی اندیشه‌های سیاسی اسلام، رابطه دین و سیاست را در حد همان مرز مشترک دو مقوله پذیرا هستند و التزام به این رابطه را به صورت مشروط می‌پذیرند و جدایی نسبی را اجتناب ناپذیر می‌دانند.

به نظر می‌رسد که این گونه برداشت از ارتباط دین و سیاست، از آنجا ناشی می‌شود که اینان دین و سیاست را به مفهوم عینی آن دو لحاظ کرده‌اند، که در این صورت می‌توان فرض کرد که یکی از آن دو یا هردو از مسیر و هدف خود، خارج و دچار تباهی شود. در حالی که پیش فرض آن است که در صورت مسئله، دین و سیاست به مفهوم درست آن دو تفسیر شود که در این صورت فرض جدایی، امکان پذیر نخواهد بود.

اندیشه سیاسی اسلام مفهوم عامی است که شامل شاخه‌های چهارگانه دانش سیاسی مسلمانان می‌گردد. دانشهای سیاسی مسلمانان که حاص تاملات متفکران در گذشته و دوران معاصر است به گونه‌های ذیل تقیسم و تعریف می‌شوند:

فقه یکی از علوم تولید شده در تاریخ اسلام است که بر مبانی و روش خاص متکی است. فقه در لغت به معنای فهم مقصود گوینده از طریق کلام اوست. در اصطلاح عبارت است از علم به احکام شرعی عملی از ادله تفصیلی آن.

فقه سیاسی: شاخه ای از تولیدات فکر سیاسی اسلامی است که کار آن استنباط احکام زندگی سیاسی از ادله شرعی است. فقه سیاسی در قرن چهارم بصورت روشمند و برخوردار از ویژگیهای تئوریک شکل گرفت هرچند در قرون اول، دوم و سوم هم فقهای بزرگی در تمدن اسلامی حضور داشتند اما اندیشه‌های آنان نظم و روش مندی تئوریک را به خود نگرفته است. فقه سیاسی مسلمانان به فقه سیاسی قدیم و فقه سیاسی جدید طبقه بندی می شود. هر دورانی ویژگیها و لوازم خاص خود را دارد.

فلسفه سیاسی

فلسفه سیاسی شاخه ای از دانش فلسفه که بر پایه روش عقلی (نه تجربی و نقلی) به تامل درباره ماهیت امور سیاسی پرداخته و قصد نشان دادن معرفت حقیقی به جای گمان را دارد. هر فلسفه سیاسی نوعی اندیشه سیاسی است اما هر اندیشه سیاسی لزوما فلسفه سیاسی نیست. فلسفه سیاسی بخودی خود متصف به صفت اسلامی و غیر اسلامی نمی شود. چون مبنای آن استدلال عقلانی است. در عین حال می توان گفت در گرایش فلسفه سیاسی اسلام دارای پیش زمینه های خاص است. علاوه بر آن مسایل و موضوعات آنها نیز نقاط اشتراک دارند. لذا با کمی تسامح می توان از فلسفه سیاسی اسلامی سخن گفت. فلسفه سیاسی اگر متعهد به مکتب الهی شود و در چارچوب متون و حیانی قرار گیرد کلام سیاسی نامیده می شود.

سیاست نامه

شاخه ای از تولیدات فکر سیاسی اسلامی است که در تداوم تفکر شاهی آرمانی قرار داشته، حفظ سلطنت در محور آن قرار دارد. در این شاخه از دانش سیاسی توصیه ها و الگوهایی از دوران ماقبل اسلام مطالعه می شود و نتایج بدست آمده از آن جهت حفظ قدرت مستقر به کار گرفته می شود.

شریعت نامه

شاخه ای از تولیدات فکر سیاسی اسلامی است که هدف آن حفظ سلطنت است. حکایات و داستان هایی از شیوه حکومت داری خلفا و سلاطین خوش نام عصر اسلامی را مطرح می کند و توصیه هایی را از آیات قرآنی و احادیث نبوی به هدف بقا و استحکام سلطان مسلمان ارایه می دهد.